

Medical Ethics and Law
Research Center

Faṣlnāmah-i akhlāq-i pizishkī i.e., Quarterly Journal of Medical Ethics

2022; 16(47): 17

Shahid Beheshti
University of Medical Sciences

A Comparative Study of Professional Ethics Curriculum in the Operating Room Technology Undergraduate Degree Program in Iran and in the Similar Disciplines in the Selected Universities Around the World

Leila Sadati¹, Morteza Motaharipour², Fatemeh Edalattalab¹, Hoorvash Farajidana³, Rana Abjar^{1*}

1. Department of Operating Room, School of Paramedical Sciences, Alborz University of Medical Sciences, Karaj, Iran.
2. Department of Islamic Studies, School of Medicine, Alborz University of Medical Sciences, Karaj, Iran.
3. Department of Emergency Medicine, School of Medicine, Alborz University of Medical Sciences, Karaj, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: Extensive and rapid changes owing to the arrival of new needs, along with technological innovations and the development of surgical and anesthesia techniques, has exposed surgical teams to various operating room ethical issues. Undoubtedly, offering a theoretical topic for a number of hours will not be sufficiently effective. The present study was conducted with the aim of comparing the professional ethics curriculums in the Operating Room Technology undergraduate program in Iran and in the similar disciplines in the selected universities around the world in order to identify the approaches to the revision of the existing program.

Methods: The current research is a comparative study which was conducted based on Bereday's four-step comparative analysis method. After data collection, the data were analyzed using a researcher-made verification checklist based on Harden's integration strategy and the curriculum components. Then they were placed in a table according to the similarities and the differences. Next the key and important items were explained based on the research topic in order to identify the approaches to the revision of the curriculum of the operating room professional ethics in the country.

Ethical Considerations: The present research has been approved by the Ethics Committee of Alborz University of Medical Sciences.

Results: According to the results of the present study, in many universities, the professional ethics course is offered in the form of integration during the training course. This course is offered considering the educational goals in the theoretical and psycho-motor dimensions, in addition to the cognitive dimension, and using active teaching methods such as story writing, scenario-based, simulation, and group discussion, as well as the assessment methods such as conducting projects, recording experience writing, case study, reflection writing in the portfolio, and direct observation in addition to the written test is offered.

Conclusion: In comparison to other universities in the world, the curriculum of professional ethics in the operating room in Iran has serious defects in various aspects, including educational strategy, educational goals, teaching methods and assessment methods, which require revision and basic reforms.

Keywords: Professional Ethics; Operating Room; Curriculum; Comparative Study

Corresponding Author: Rana Abjar; **Email:** ranaabjar@gmail.com

Received: September 11, 2022; **Accepted:** February 06, 2023; **Published Online:** February 19, 2023

Please cite this article as:

Sadati L, Motaharipour M, Edalattalab F, Farajidana H, Abjar R. A Comparative Study of Professional Ethics Curriculum in the Operating Room Technology Undergraduate Degree Program in Iran and in the Similar Disciplines in the Selected Universities Around the World. *Faṣlnāmah-i akhlāq-i pizishkī, i.e., Quarterly Journal of Medical Ethics*. 2022; 16(47): e17.



مجله اخلاق پزشکی

دوره شانزدهم، شماره چهل و هفتم، ۱۴۰۱



مطالعه تطبیقی برنامه درسی اخلاق حرفه‌ای در برنامه آموزشی رشته کارشناسی

تکنولوژی اتاق عمل در ایران و رشته‌های مشابه در دانشگاه‌های منتخب جهان

لیلا ساداتی^۱، مرتضی مطهری پور^۲، فاطمه عدالت‌طلب^۱، حوروش فرجی دانا^۲، رعنا آب‌جار^{۱*} 

۱. گروه اتاق عمل، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی البرز، کرج، ایران.
۲. گروه معارف اسلامی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی البرز، کرج، ایران.
۳. گروه طب اورژانس، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی البرز، کرج، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: تغییرات گسترده و سریع به دلیل ظهور نیازهای جدید در کنار نوآوری‌های فناوری و توسعه تکنیک‌های نوین جراحی و بیهوشی، تیم جراحی را با مسائل متعدد اخلاقی در اتاق عمل مواجه نموده است که بی‌شک ارائه یک مبحث تئوری با ساعاتی محدود، فاقد اثربخشی لازم خواهد بود. مطالعه حاضر با هدف مقایسه تطبیقی برنامه درسی اخلاق حرفه‌ای در رشته کارشناسی تکنولوژی اتاق عمل در ایران و رشته‌های مشابه در دانشگاه‌های منتخب جهان به منظور شناسایی راهکارهای اصلاحی برنامه موجود انجام شد.

روش: پژوهش حاضر یک مطالعه تطبیقی است که بر اساس روش چهار مرحله‌ای تحلیل تطبیقی Bereday انجام شد. پس از جمع‌آوری اطلاعات، داده‌ها با استفاده از یک فهرست واریسی محقق ساخته بر اساس استراتژی ادغام هاردن و مؤلفه‌های برنامه درسی تحلیل شده و با توجه به شباهت‌ها و تفاوت‌ها در یک جدول جای‌گذاری شد، سپس بر اساس موضوع تحقیق در جهت شناسایی راهکارهای اصلاح برنامه درسی اخلاق حرفه‌ای اتاق عمل در کشور، موارد کلیدی و مهم شرح داده شد.

ملاحظات اخلاقی: تحقیق حاضر از سوی کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی البرز به تأیید رسیده است.

یافته‌ها: بر اساس نتایج مطالعه حاضر، درس اخلاق حرفه‌ای در بسیاری از دانشگاه‌ها به شکل ادغام و در طول دوره آموزشی، همراه با در نظر گرفتن اهداف آموزشی در حیطه‌های نگرشی و روانی - حرکتی علاوه بر حیطه شناختی، استفاده از روش‌های تدریس فعال همچون داستان‌نویسی، مبتنی بر سناریو، شبیه‌سازی و بحث گروهی و به کارگیری شیوه‌های ارزشیابی از جمله انجام پروژه، ثبت تجارب و بازاندیشی در کارپوشه و مشاهده مستقیم علاوه بر آزمون کتبی ارائه می‌شود.

نتیجه‌گیری: در مقایسه با سایر دانشگاه‌های معتبر در دنیا، برنامه درسی اخلاق حرفه‌ای در اتاق عمل در کشور ایران از جنبه‌های مختلفی شامل استراتژی آموزشی، اهداف آموزشی، روش تدریس و شیوه ارزشیابی، اشکالات جدی دارد که مستلزم بازنگری و اصلاحات اساسی است.

واژگان کلیدی: اخلاق حرفه‌ای؛ اتاق عمل؛ برنامه درسی؛ مطالعه تطبیقی

نویسنده مسئول: رعنا آب‌جار؛ پست الکترونیک: ranaabjar@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۲۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۱۷؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۱۱/۳۰

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Sadati L, Motaharipour M, Edalattalab F, Farajidana H, Abjar R. A Comparative Study of Professional Ethics Curriculum in the Operating Room Technology Undergraduate Degree Program in Iran and in the Similar Disciplines in the Selected Universities Around the World. Faşlnāmah-i akhlāq-i pizishkī, i.e., Quarterly Journal of Medical Ethics. 2022; 16(47): e17.

مقدمه

تغییرات گسترده و سریع به دلیل ظهور نیازهای جدید در مراکز مراقبت‌های بهداشتی و درمانی، تیم سلامت را با مسائل مختلف اخلاقی رو به رو کرده است، به نحوی که این تحولات، در کنار نوآوری‌های فناوری و پیشرفت دانش، حوزه اخلاق پزشکی را در عصر جدید به حوزه‌ای پیچیده تبدیل نموده است (۱). از این رو در سال‌های اخیر هیچ موضوعی به اندازه تعهد و اخلاق حرفه‌ای یا پروفشنالیسم در آموزش پزشکی مورد توجه و تأکید نبوده است (۲). در پزشکی نوین اعتقاد بر این است که آموزش پزشکی باید شامل برنامه‌های درسی اخلاقی با هدف ایجاد مهارت‌های تصمیم‌گیری بالینی و اخلاق حرفه‌ای و نهادینه کردن مجموعه‌ای از ارزش‌ها در دانشجویان گروه پزشکی و پیراپزشکی باشد (۳)، اما سؤال‌های مهم به عنوان یک چالش در خصوص آموزش اخلاق که ذهن پژوهشگران را به خود مشغول کرده است، این است که در درس اخلاق نیز باید مانند دروس دیگر «چه چیزی باید تدریس شود؟»، «چه کسانی باید آن را تدریس کنند؟» و «چگونه باید تدریس شود؟» (۴).

علاوه بر این موارد یکی دیگر از چالش‌هایی که در حال حاضر در برنامه درسی اخلاق حرفه‌ای وجود دارد، عدم انسجام مطالب موجود در درس اخلاق، ضعف در تناسب آن‌ها با نیازهای جامعه و ارائه مستقل مسائل اخلاقی است (۵-۶). بنابراین یکی از الزامات آموزش مهارت‌های اخلاقی در گروه‌های مختلف پزشکی و پیراپزشکی، از جمله پرستاری، وجود برنامه درسی منسجم و به روز در مبحث اخلاق حرفه‌ای است (۱). همچنین در بررسی متون، تأکید بر تغییر در شیوه‌های تدریس آموزش اخلاق و حرکت به سمت تدریس مورد محور مشهود است (۷). بر اساس یافته‌های مطالعه ابوالقاسمی و همکاران (۲۰۱۶ م.) راهبردهای آموزشی مورد استفاده برای حمایت از تجارب یادگیری اخلاق در مدارس برتر منتخب پرستاری دنیا شامل شیوه تدریس به شکل ادغام، دانش‌آموزمحور، جامعه‌محور، مبتنی بر نتیجه و حل مسأله بوده است (۱). انصاری و همکاران (۲۰۱۸ م.) نیز معتقدند که

استفاده از الگوهای آموزشی متنوع در تدریس مباحث اخلاقی و ارزشیابی آن‌ها با ابزارهای متفاوت، نقش مهمی در ارتقای اخلاق حرفه‌ای در دانشجویان پزشکی دارد، آنان به شیوه‌هایی چون بازاندیشی، بازخورد و مواجهه بالینی، ایفای نقش، آموزش در کنار تخت، استفاده از فیلم و ویدیو، کارپوشه، آنالیز وقایع خاص، برگزاری سمینارهای تعاملی، منتورینگ و شیوه تدریس مبتنی بر حل مسأله را در تدریس مؤثر اخلاق معرفی می‌نمایند (۸). Wald (۲۰۱۵ م.) نیز در مطالعه خود بر به کارگیری سه شیوه ایفای نقش، منتورینگ و بازاندیشی در آموزش اخلاق تأکید دارد (۹). Simon روش تدریس مبتنی بر تیم را به عنوان یکی از روش‌های مشارکتی در یادگیری مباحث اخلاق مورد تأکید قرار می‌دهد و معتقد است این روش یادگیری، به یادگیری خودراهبر و یادگیری در عمل می‌انجامد (۱۰). در کنار توجه به تغییر شیوه‌های تدریس و ارزشیابی، عوامل دیگری نیز در اجرای موفقیت‌آمیز دروسی چون اخلاق پزشکی و اخلاق حرفه‌ای حائز اهمیت هستند، که شاید مهم‌ترین آن‌ها «زمان» اجرای این دروس باشد که به شکل دروس مجزا در یک ترم تحصیلی به شکل تئوری و یا ادغام در دوره تحصیلی با دروس بالینی باشد. AlMahmoud و همکاران (۲۰۱۷ م.) تأکید بر این موضوع دارند که یادگیری به شکل ادغام در موضوعات بالینی مؤثرتر از روش‌های ارائه مجزای درس به شکل نظری است (۱۱)، ادغام به معنای سازماندهی موضوعات آموزش داده شده و ایجاد ارتباط بین موضوعات مختلف در دوره‌های مختلف است؛ ادغام منجر به انسجام ذهنی محتوا و درک عمیق می‌شود و دو نوع آن شامل ادغام افقی و عمودی است (۱۲). بنیانگذار این راهبرد آموزشی پروفیسور Harden است و این دو نوع ادغام سال‌هاست که در دانشکده‌های پزشکی برای تعمیق یادگیری دروس علوم پایه به اشکال مختلف به کار گرفته می‌شود (۱۳).

شواهد عینی در اتاق عمل‌ها حاکی از این واقعیت تلخ است که تدریس ۱۶ ساعته درس اخلاق حرفه‌ای در کوریکولوم رشته تکنولوژی اتاق عمل، با بر سرفصل‌های متعددی نظیر اخلاق پزشکی، اتانازی، خطاها، قصورات، مستندات قانونی و جرائم و...، آن هم به شکل جلسات مجزا از بالین و صرفاً به شکل

عمل در برنامه‌های آموزشی رشته پرستاری اتاق عمل و یا تکنولوژی اتاق عمل بود.

سپس در مرحله تفسیر، اطلاعات جمع‌آوری شده از برنامه‌های مطالعه شده بر اساس چک‌لیستی که مبتنی بر اصول طراحی برنامه درسی Kern در گام‌های اهداف آموزشی و محتوای درس، روش تدریس و شیوه‌های ارزشیابی و مدل برنامه درسی ادغام هاردن تهیه شده بود، مورد واری و تحلیل قرار گرفت و در مرحله همجواری عناصر مشابه و متفاوت در برنامه‌های بررسی شده دسته‌بندی شده و در کنار هم قرار گرفت (۱۵). در مرحله نهایی مطالعه (مرحله مقایسه) عناصر برنامه درسی و ویژگی‌های ارائه مؤثر درس اخلاق حرفه‌ای در اتاق عمل بر اساس دسته‌بندی انجام شده در مرحله سوم و مسأله تحقیق که شناسایی کاستی‌های ارائه این درس در برنامه درسی کارشناسی تکنولوژی اتاق عمل کشور بود، توضیح داده شد.

یافته‌ها

نتایج به دست آمده در مطالعه حاضر در خصوص مقایسه چگونگی ارائه درس اخلاق حرفه‌ای در رشته کارشناسی تکنولوژی اتاق عمل دانشگاه‌های ایران و رشته‌های مشابه در دانشگاه‌های معتبری از کشورهای غربی از جمله امریکا، کانادا، استرالیا، اسکاتلند و کشورهای آسیایی شامل پاکستان و هندوستان بر اساس طبقه‌بندی انجام شده منطبق با راهبردهای ادغام و گام‌های طراحی برنامه درسی در طبقات نحوه ارائه درس، محتوا، اهداف آموزشی، روش تدریس و شیوه ارزشیابی ارائه شده است (جدول ۱).

نظری، نتوانسته است فارغ‌التحصیلانی توانمند در درک و تصمیم‌گیری‌های درست اخلاقی در محیط پرچالش اتاق عمل اتاق عمل تربیت نماید فارغ‌التحصیلانی که به عنوان شاغلین آینده اتاق عمل‌ها، نیاز به تصمیم‌گیری‌های اخلاقی در مواجهه با مسائل پیچیده‌ای، چون سقط جنین، روش‌های نوین جراحی، پیوند اعضا و... خواهند داشت (۱۴)، لذا مطالعه حاضر با هدف بررسی تطبیقی چگونگی ارائه درس اخلاق حرفه‌ای در رشته کارشناسی تکنولوژی اتاق عمل دانشگاه‌های ایران و رشته‌های مشابه در دانشگاه‌های منتخب جهان به منظور شناسایی راهکارهای اصلاحی برنامه موجود انجام شد.

روش

مطالعه حاضر یک مطالعه تطبیقی است که با استفاده از الگوی Bereday در چهار مرحله توصیف، تفسیر، همجواری و مقایسه صورت گرفت. در مرحله توصیف موضوع تحقیق بر اساس شواهد یادداشت‌برداری شده و برای بررسی و نقادی در مراحل بعدی آماده می‌شود. در مرحله تفسیر، اطلاعات جمع‌آوری شده در مرحله قبل، تحلیل می‌شوند، سپس در مرحله همجواری، اطلاعات جمع‌آوری و تحلیل شده در مرحله پیشین، با توجه به شباهت‌ها و تفاوت‌ها در یک طبقه کنار هم قرار می‌گیرند و در نهایت در مرحله مقایسه، مسأله پژوهش با توجه جزئیات در زمینه شباهت و تفاوت‌ها مقایسه شده و توضیح داده می‌شوند.

بر این اساس، در مطالعه حاضر ابتدا مروری بر برنامه درسی اخلاق حرفه‌ای در اتاق عمل در برنامه‌های آموزشی تکنولوژی اتاق عمل وزارت بهداشت کشور و برنامه آموزشی پرستاری اتاق عمل و تکنولوژیست‌های اتاق عمل هندوستان، پاکستان، استرالیا، اروپا، امریکا و کانادا صورت گرفت و اطلاعات جامعی از این برنامه‌ها استخراج شد. (توصیف) علت انتخاب این دانشگاه‌ها داشتن برنامه‌های مشابه با اخلاق حرفه‌ای در اتاق

جدول ۱: مقایسه مؤلفه‌های برنامه درسی رشته کارشناسی تکنولوژی اتاق عمل در ایران و برنامه‌های مشابه در دانشگاه‌های منتخب دنیا

دانشگاه	نحوه ارائه درس	اهداف	محتوا	روش تدریس	روش ارزشیابی
METC از امریکا	ادغام	آشنایی با موارد نقض حقوقی و اخلاقی و پروتکل گزارش‌دهی، آشنایی با نگرش‌ها، باورها و طبقه‌بندی‌های مربوط به مرگ و مردن.	جنبه‌های اخلاقی و قانونی در جراحی، مرگ و مردن، ارتباطات، کار تیمی.	سخنرانی.	آزمون نهایی MCQ
تورنتو (کانادا)	ادغام در سایر دروس	ارتباطات و کار تیمی، مدیریت و رهبری، آشنایی با مسائل حقوقی و قانونی در اتاق عمل، حرفه‌مندی.	اصول اخلاق، نظریه‌ها، جنبه‌های قانونی، مهارت‌های رهبری.	مبتنی بر مسأله، مبتنی بر تجربه.	آزمون نهایی MCQ
سیدنی از استرالیا	ادغام در سایر دروس ۱۳ جلسه دو ساعته کنفرانس، ۶ جلسه دو ساعته مبتنی بر سناریو در واحد مهارت‌های بالینی و ۸ جلسه دو ساعته در بالین.	یادگیری اصول چهارگانه اخلاق، کدهای اخلاق، ارتباطات و کار تیمی، مدیریت و رهبری، آشنایی با مسائل حقوقی و قانونی در اتاق عمل، حرفه‌مندی، تفکر نقادانه.	مدیریت، چارچوب‌های قانونی، کدهای اخلاق پرستاری، تفکر نقادانه، عملکرد حرفه‌ای، رهبری.	کنفرانس و بحث در واحد مهارت‌های بالینی و محیط بالینی واقعی.	تکالیف کتبی، بازاندیشی، آزمون نهایی با MCQ
ادینبورگ (اسکاتلند)	ادغام در سایر دروس ۵۰۰ ساعت در طول سنوات تحصیلی.	یادگیری اصول چهارگانه اخلاق، آشنایی با مسائل حقوقی و قانونی در اتاق عمل، حرفه‌مندی، یادگیری مهارت‌های غیر تکنیکی از جمله ارتباطات و کار تیمی، مدیریت و رهبری، تصمیم‌گیری بالینی و آگاهی از موقعیت.	پروفسنالیسم، رازداری، قانون، کدهای اخلاقی، رهبری، پاسخگویی به شکایات، مسئولیت‌های حرفه‌ای، تصمیم‌گیری بالینی، آگاهی از موقعیت، مدیریت.	کنفرانس، کار عملی تحت نظارت، مبتنی بر مسأله، یادگیری هدایت شده و مستقل.	تکوینی همراه با بازخورد، ارزیابی نقدانه مقالات، مباحثه، آزمون کتبی، مقاله‌نویسی، پورتفولیو. ارزیابی همتایان.
دانشگاه علوم پزشکی کینگ ادوارد لاهور (پاکستان)	یک هفته ۴۰ ساعته: اسلام و اخلاق سه هفته، ۱۲۰ ساعت ارتباطات و کار تیمی، تحقیق، احترام به حقوق دیگران.	- کسب دانش اولیه از اسلام، اجرای عملی دین اسلام در علوم پزشکی و دیدگاه اخلاق اسلامی از سلامت انسان. - اهمیت مستندسازی در مراقبت‌های بهداشت و درمان. - اخلاق و تعارضات، مدیریت بیمارستان و نقش‌های سازمان، کارگروهی، ارتباطات، حل مناقشه.	توحید، عبادت، سیره نبوی، حقوق، امر به معروف و کسب حلال، تفکر انتقادی. - سلسله مراتب نیاز بیمار مازلو. - رهنمودهایی برای ارتباطات درمانی. - قانون و اخلاق، خط مشی و رویه‌های مراقبت‌های بهداشتی، دکترین‌های حقوقی. - تخلفات مدنی مسئولیت (سهل‌انگاری)، خطای غیر عمدی (اشیای برجای مانده). رضایت‌نامه آگاهانه، گزارش حادثه، دستورالعمل عدم احیا، اهدای عضو، اخلاقیات، مدیریت بیمارستان، اعتبارسنجی بیمارستان، کار تیمی، اخلاق جراحی، احترام به استقلال فردی، اخلاق در تحقیق	سخنرانی، بحث گروهی مبتنی بر مورد.	MCQ مباحثه، آزمون کتبی، مقاله‌نویسی، پورتفولیو.

دانشگاه	نحوه ارائه درس	اهداف	محتوا	روش تدریس	روش ارزشیابی
		۳۰ ساعت معرفی طیف گسترده‌ای از مسائل اخلاقی در مراقبت‌های بهداشتی، ارائه مهارت‌های اساسی در: ۱- رویکرد به مسائل اخلاقی؛ ۲- تحلیل و بیان مسائل؛ ۳- درک اصول اخلاقی مربوطه مورد استناد. آگاهی و دفاع از حقوق خود برای حفاظت از اختراع فردی در کار پروژه.			
		۴۵ ساعت درک تعامل جامعه و مؤسسات آموزشی. - حساس نمودن شهروندان به منظور تحقق هنجارها و ارزش‌های حقوق بشری و وظایف برنامه آموزشی. - تشویق فعالیت‌های پژوهشی. - تشویق مطالعات پژوهشی در مورد رابطه بین آموزش حقوق بشر و وظایف.	اخلاق زیستی تعالی درونی. حقوق انسانی و ارزش‌های انسانی. رفتار سازمانی	کنفرانس، سخنرانی، کار عملی تحت نظارت، مبحثی بر مسأله، یادگیری هدایت شده و مستقل.	MCQ آزمون کتبی، پرسش و پاسخ، مقاله‌نویسی، پورتفولیو و ارزیابی در عمل با فهرست و آرسی.
		۴۵ ساعت درک دیدگاه اولیه به اصول بنیادین و تئوری‌های بنیادی رفتار سازمانی.			
ایران	۸ جلسه درس تئوری ۲ ساعته که به شکل سلیقه‌ای در یکی از ترم‌های تحصیلی به شکل مجزا تدریس می‌شود.	آشنایی با اصول اخلاقی، قوانین، مقررات و استانداردها در ارائه خدمات مراقبتی.	تاریخچه و اصول اخلاق پزشکی، حقوق بیمار، حقوق بیمار، قصور حرفه‌ای، قوانین انتظامی، وجدان جراحی، پیوند اعضا.	سخنرانی.	آزمون کتبی ۹۰ درصد و ۱۰ درصد تکالیف کلاسی.

همان‌گونه که در جدول فوق مشاهده می‌شود، در تمامی دانشگاه‌های مورد بررسی ارائه درس اخلاق حرفه‌ای به شکل ادغام صورت می‌گیرد، در حالی که در ایران این درس به شکل مجزا تدریس می‌شود. تقریباً در تمامی کشورها، مواردی از جمله یادگیری اصول چهارگانه اخلاق، کدهای اخلاق، ارتباطات و کار تیمی، مدیریت و رهبری، آشنایی با مسائل حقوقی و قانونی در اتاق عمل، حرفه‌مندی به عنوان اهداف و محتوای آموزشی این درس در نظر گرفته می‌شوند، هرچند در کشورهای اسلامی همچون پاکستان به مواردی از کسب دانش اولیه از اسلام، اجرای عملی دین اسلام در علوم پزشکی و دیدگاه اخلاق اسلامی از سلامت انسان نیز اشاره شده است که در ایران این موارد به شکل واحدهای درسی مجزا در برنامه درسی اخلاق اسلامی تدریس می‌شوند. در روش‌های تدریس هم در تمام دانشگاه‌های بررسی‌شده به جز آمریکا و ایران، علاوه بر شیوه سخنرانی، از روش‌های فعال و دانشجو محوری چون شیوه تدریس مبتنی بر مورد، بحث گروهی و ارائه کنفرانس استفاده می‌شود. تمام دانشگاه‌ها نیز به جز آمریکا از روش‌هایی غیر از آزمون سؤالات چندگزینه‌ای (MCQ) و آزمون‌های کتبی برای ارزشیابی دانشجویان استفاده می‌کنند که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از ارزیابی در عمل و در بالین، پورتفولیو، بازاندیشی، ارائه پروژه و

بحث

هدف کلی این مطالعه مقایسه برنامه درسی اخلاق حرفه‌ای دانشجویان اتاق عمل در کشور ایران با دانشگاه‌های سایر کشورها بود که بر اساس الگوی بردی در چهار مرحله توصیف، تفسیر، همجواری و مقایسه صورت گرفت. در همین راستا، استفاده از مطالعات تطبیقی و این الگوی شناخته‌شده در بررسی برنامه‌های درسی و نظام‌های آموزشی در مطالعات متعددی به کار گرفته شده است که از آن جمله می‌توان به مطالعه ابوالقاسمی و همکاران، خراشادی‌زاده و همکاران، برزو و همکاران، نبی‌زاده قرقوزار و همکاران و باقریان‌فر و همکاران اشاره نمود (۱، ۱۹-۱۶).

نتایج مطالعه حاصل در مرحله مقایسه در یک طبقه‌بندی پنج ستونی با عناوین راهبردهای با روش ارائه درس در طول برنامه آموزشی دوره، اهداف آموزشی، محتوای درسی، روش تدریس و شیوه‌های ارزشیابی، دسته‌بندی و تحلیل شد. در بررسی نحوه ارائه دروس، نکته قابل توجه این بود که این درس در تمام دانشگاه‌های مورد بررسی به شکل ادغام و تم طولی ارائه می‌شود که عمدتاً در قالب دروس اجباری و در مورد دانشگاه BLDE هندوستان، به شکل انتخابی ارائه می‌شود (۲۴-۲۰). در برنامه درسی تکنولوژی اتاق عمل در ایران این درس به شکل یک درس یک واحدی و نظری می‌باشد (۲۵). خاقانی و همکاران نیز معتقدند در برنامه‌های درسی ایران اخلاق پزشکی به صورت یک واحد جداگانه از سایر دروس تخصصی ارائه می‌شود، در حالی که در خیلی از کشورها در تمام دروس تخصصی، مباحث اخلاق پزشکی خاص آن درس نیز تدریس می‌شود، مثلاً در کتب مرجع خارجی زنان و زایمان را که می‌بینید، در مقدمه‌اش به مباحث اخلاقی در زنان و زایمان می‌پردازد و در متنش نیز نکات اخلاق پزشکی ارائه شده است، در کتب رادیولوژی خارجی نیز این نکته رعایت شده است و در مورد مسائل اخلاق پزشکی از جمله رعایت اصول اخلاقی در اشعه‌دادن به بیمار و نحوه ارتباط با او، مطالبی ارائه شده است، یعنی اخلاق در تمام دروس و دوره‌های بالینی مستتر است (۵). ابوالقاسمی و همکاران (۲۰۱۸ م.) نیز با توجه به تغییر رویکرد تدریس و ارزشیابی درس اخلاق حرفه‌ای در گروه پرستاری، به کارگیری مدل ادغام را یکی از روش‌های مؤثر در ارائه این درس معرفی می‌نمایند (۱). علامی و همکاران (۱۳۹۴ ش.) در مطالعه‌ای با عنوان تجربه اعضای هیأت علمی در آموزش تعهدات حرفه‌ای به دانشجویان علوم پزشکی دریافتند که درس اخلاق با مطالبی پراکنده و ترجمه‌شده از متون خارجی فاقد هویت مناسب بوده و باعث سردرگمی دانشجویان می‌شود (۲۶). Kavas و همکاران در کشور ترکیه نیز معتقدند که ارائه این درس در یک ترم مجزا و تنها به شکل تئوری نمی‌تواند منجر به تربیت افرادی اخلاق مدار در آینده شغلی گروه پزشکی و پیراپزشکی شود (۳). در همین راستا، AlMahmoud و همکاران، تأکید بر این موضوع

است از روش‌های جدید آموزش همچون آموزش فعال، مشارکت فردی، تقابلات گروهی و رویکرد مبتنی بر مسأله استفاده نمود (۳۰)، چراکه یکی از مشکلات اصلی در تدریس اخلاق، نگرش سنتی و موعظه‌ای به معضلات حرفه‌ای است (۲۶). مطالعات Byrne و همکاران (۲۰۱۵ م.) نیز نشان می‌دهد، روش سخنرانی کم‌اثرترین روش در تدریس مباحث اخلاقی در برنامه‌های دستیاری زنان و زایمان بوده است (۳۱). و بهتر است یادگیری مبتنی بر مورد جایگزین روش سخنرانی شود (۳۲). همچنین بر مشارکت در یادگیری و نقش اساتید به عنوان رول مدل و منتور برای فراگیران تأکید می‌شود (۳۳). Ercan Avcı (۲۰۱۷ م.) نیز در مطالعه خود به اهمیت به کارگیری روش‌های فعال و مبتنی بر مورد تأکید می‌کند (۳۴). سایر مطالعات هم بیانگر تأثیر به کارگیری تکنیک‌های آموزشی مانند الگوی نقش، نمایش، شبیه‌سازی، بازی‌های آموزشی، بحث، پروژه، کارهای گروهی، بازدیدهای آموزشی، مصاحبه‌ها و بارش افکار و با استفاده از منابعی مانند شعر، داستان، موسیقی، عکس، پوستر و شعار بر پرورش اخلاقیات و ارزش‌ها هستند (۳۵-۳۶). این موضوع در مطالعه افشار و همکاران با عنوان بازخوانی روائی در اخلاق: روشی در آموزش مفاهیم اخلاق پزشکی نیز مورد تأکید قرار می‌گیرد (۳۷).

در حیطه روش‌های ارزشیابی، نتایج نشان‌دهنده استفاده از روش آزمون کتبی پایان ترم، در اکثریت موارد در دانشگاه‌های داخل کشور است، هرچند در مواردی به شکل غیر مستند و غیر رسمی به دادن پروژه هم اشاره شد. خاقانی‌زاده و همکاران (۱۳۹۲ ش.) در مطالعه کیفی با عنوان الگوی برنامه درسی اخلاق پزشکی با رویکرد اسلامی به فقدان نظام جامع ارزشیابی در برنامه درسی اشاره نمودند (۳۸). محبی امین هم در مطالعه خود به عدم ارزشیابی صحیح در آموزش اخلاق اشاره می‌کند، در حالی که تجارب بین‌المللی بر استفاده از روش‌های ارزشیابی متعدد و متنوع تأکید می‌کند (۴). در همین راستا، ارزیابی برنامه درسی سایر دانشگاه‌ها مواردی از جمله آزمون نهایی با آزمون سؤالات چندگزینه‌ای (MCQ) در دانشگاه‌های METC آمریکا، Toronto کانادا، KEMU لاهور

دارند که یادگیری به شکل ادغام در موضوعات بالینی مؤثرتر از روش‌های ارائه مجزای درس به شکل نظری است (۱۱). درس اخلاق حرفه‌ای با اهداف آموزشی از جمله توسعه مهارت‌های ارتباطی، تعهد حرفه‌ای، یادگیری اصول اخلاق پزشکی، توجه به قصورات حرفه‌ای، رعایت منشور حقوق بیمار، اخذ رضایت آگاهانه، رازداری و اهمیت مستندسازی و... در بسیاری از دانشگاه‌ها ارائه می‌شود که علاوه بر حیطه شناختی، حیطه‌های عاطفی و روانی - حرکتی را نیز شامل می‌شوند (۲۸-۲۷)، در حالی که در ایران این درس به شکل یک واحد نظری است که تنها اهداف آموزشی در نظر گرفته شده از جمله آشنایی با اصول اخلاقی، قوانین، مقررات و استانداردها در ارائه خدمات مراقبتی، صرفاً در حیطه شناختی تدوین شده‌اند.

محتوای آموزشی ارائه شده در برنامه‌های درسی در دانشگاه‌های مختلف شامل مواردی از جمله جنبه‌های اخلاقی و قانونی در جراحی، ارتباطات کار تیمی، مرگ و مردن، اصول اخلاقی، نظریه‌ها، جنبه‌های قانونی، مهارت‌های رهبری، کدهای اخلاق پرستاری، تفکر نقادانه، پروفشنالیسم، رازداری، تصمیم‌گیری بالینی و... است (۲۴-۲۰) که در موارد متعددی مشابه با موارد تدریس شده در ایران است. Macneill و همکاران (۲۰۲۰ م.) مواردی از جمله دانش پزشکی، مهارت‌ها، ارتباطات، درک اخلاقی و حقوقی و ارزش‌های اخلاقی از جمله «صداقت و درستکاری»، «مسئولیت و مشارکت»، «احترام و حساسیت» و «شفقت و همدلی» را در زمره پروفشنالیزم و اخلاق حرفه‌ای معرفی می‌کنند (۲۹).

در حیطه روش تدریس، نتایج نشان‌دهنده استفاده از روش سخنرانی به شکل قالب در اکثر دانشگاه‌های کشور است، در حالی که در برنامه‌های درسی مطالعه شده، روش‌های تدریس متعددی از جمله سخنرانی، مبتنی بر مسأله، مبتنی بر تجربه، کنفرانس، بحث در واحد مهارت‌های بالینی و محیط بالینی واقعی، بحث گروهی، مبتنی بر مورد، یادگیری هدایت شده و یادگیری تیمی نامبرده شده است (۲۴-۲۰). بر اساس نتایج مطالعه خاقانی‌زاده، فعالیت‌های یادگیری و راهبردهای یادگیری در ارائه دروس اخلاق در ایران نامطلوب بوده و لازم

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تأمین مالی

این تحقیق توسط دانشگاه علوم پزشکی البرز تأمین مالی شده است (شماره اعتبار: ۱۴۰۰/۵/۶۰/۲۴۰۷).

ملاحظات اخلاقی

تحقیق حاضر از سوی کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی البرز به تأیید رسیده است (کد کمیته اخلاق: IR.ABZUMS.REC.1400.190)

اطلاعات جامع در رابطه با دلایل تحقیق، نتایج، حفظ محرمانگی و نحوه انجام تحقیق به افراد داده شد و رضایت آگاهانه از شرکت‌کنندگان اخذ گردید.

پاکستان و BLDE هندوستان و مباحثه و آزمون کتبی و مقاله‌نویسی و کارپوشه در دانشگاه علوم پزشکی KEMU اشاره شده بود (۲۴-۲۰)، لذا به نظر می‌رسد بازنگری در ارائه این درس ضروری است.

نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج حاصل از این مطالعه و ضعف‌های موجود در روش ارائه و راهبرد آموزشی، اهداف آموزشی، روش تدریس و شیوه ارزشیابی درس اخلاق حرفه‌ای در کشور ایران، پیشنهاد می‌شود، این درس در رشته کارشناسی اتاق عمل و سایر رشته‌های پیراپزشکی و پرستاری با در نظر گرفتن اهداف آموزشی در تمامی حیطه‌ها، به کارگیری روش‌های تدریس فعال همچون روش‌های مبتنی بر تجربه، حل مسأله و بحث گروهی و استفاده از شیوه‌های ارزشیابی متنوع شامل ارائه پروژه، ثبت مشاهدات رفتاری در پورتفولیو و بازاندیشی در کنار آزمون‌های کتبی چهارگزینه‌ای به شکل ادغام عمودی همراه با سایر دروس تئوری و عملی در طول دوره آموزشی ارائه شود.

مشارکت نویسندگان

لیلا ساداتی و رعنا آب‌جار: ایده و طراحی مطالعه، جمع‌آوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل داده‌ها، نگارش مقاله. مرتضی مطهری‌پور، فاطمه عدالت‌طلب و حوروش فرجی دانا: ایده و طراحی مطالعه، جمع‌آوری داده‌ها، نظارت بر مقاله. نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته‌اند.

تشکر و قدردانی

نویسندگان مراتب سپاسگزاری خود را از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی البرز، به واسطه حمایت‌های مالی و معنوی اعلام می‌دارند.

References

1. Abolghasemi A, Karimi S, Afshar L. Comparative Study of Professional Ethics Curriculum of Undergraduate Nursing Programs in Ten Selected Nursing Schools (2016). *Journal of Medical Education*. 2018; 17(1): 9-18. [Persian]
2. Farajpour A, Mostafavian Z, Rah C. The professionalism and medical ethics education through cadaveric dissection. *J Med Educ Dev*. 2018; 12(4): 246-256. [Persian]
3. Kavas MV, Ulman YI, Demir F, Artvinli F, Şahiner M, Demirören M, et al. The state of ethics education at medical schools in Turkey: Taking stock and looking forward. *BMC Med Educ*. 2020; 20(1): 1-15.
4. Mohebhi Amin S, Rabiei M, Keizoori AH. A review of students' evaluation of the medical ethics curriculum. *J Med Ethics Hist Med*. 2015; 8(3): 77-86. [Persian]
5. Khaghani M, Maleki H. Critical on content of medical ethics curriculum from the perspective of medical ethics experts: A qualitative study. *J High Educ Curric Stud*. 2013; 7(4): 70-84. [Persian]
6. Khaghanizaeh M, Maleki H, Abbasi M, Abbaspoor A. Identity of Medical Ethics Curriculum Based on the Experiences of Medical Ethics Educators, Qualitative Study. *Iran J Med Ethics*. 2012; 1(1): 56-67.
7. Aldughaiter SK, Almazyiad MA, Alsultan SA, Al-Masaud AO, Aldakkan ARS, Alyahya BM, et al. Student perspectives on a course on medical ethics in Saudi Arabia. *J Taibah Univ Med Sci*. 2012; 7(2): 113-117.
8. Ansari SK, Hussain M, Qureshi N. Teaching professional ethics to undergraduate medical students. *Natl Med J India*. 2018; 31(2): 101-102.
9. Wald HS. Professional identity (Trans) formation in medical education: Reflection, relationship, resilience. *Acad Med*. 2015; 90(6): 701-706.
10. Simon M. Team-Based Learning in Medical Ethics Education: Evaluation and Preferences of Students in Oman. *J Med Educ*. 2020; 19(3): e106280.
11. AlMahmoud T, Jawad Hashim M, Elzubeir MA, Branicki F. Ethics teaching in a medical education environment: Preferences for diversity of learning and assessment methods. *Med Educ Online*. 2017; 22(1): 1328257.
12. Yamani N, Shater-Jalali M. Curriculum integration, with emphasis on integration in medical education. *Iran J Med Educ*. 2012; 11(9): 1202-1213. [Persian]
13. Dent J, Harden R, Hunt D. A practical guide for medical teachers. Toronto: Elsevier Health Sciences; 2017.
14. Giubilini A, Milnes S, Savulescu J. The Medical Ethics Curriculum in Medical Schools: Present and Future. *J Clin Ethics*. 2016; 27(2): 129-145.
15. Thomas PA, Kern DE, Hughes MT, Chen BY. Curriculum development for medical education: A six-step approach. 3rd ed. Baltimore: Springer Publishing Company; 2015. p.1-300.
16. Khorashadizadeh F, Karimi Moonaghi H. Develop proposed strategies to implement integration strategy in nursing curriculum in Iran. *Educ Strateg*. 2016; 9(4): 285-294. [Persian]
17. Borzou S, Oshvandi K, Cheraghi F, Moayed M. Comparative study of nursing PhD education system and curriculum in Iran and John Hopkins school of nursing. *Educ Strateg Med Sci*. 2016; 9(3): 194-205. [Persian]
18. Nabizadeh-Gharghozar Z, Adib-Hajbaghery M, Bolandian bafghi S. Comparative Study of Master of Science in Nursing (MScN) Programs in Iran and Alberta School of Nursing. *Dev Strateg Med Educ*. 2020; 7(2): 23-37. [Persian]
19. Bagherian-Far M, Nasr-Esfahani AR, Ahanchian MR. A Comparative Study of course evaluation in Universities of Iran and World Top Universities. *New Thoughts Educ*. 2020; 16(2): 29-74. [Persian]
20. Available at: https://www.ast.org/Educators/Core_Curriculum/.
21. Available at: <https://www.kemu.edu.pk/downloads/2018/07/Curriculum-for-B.Sc-Operation-Theatre-Tech-nology.pdf>.
22. Available at: <http://www.backup.pondiuni.edu.in/sites/default/files/downloads/B.Voc%20Operation%20Theatre%20Technology%202019-20onwards-12122019.pdf>.
23. Available at: <https://www.bldedu.ac.in/Criteria/criteria1/1.2.2/Operation%20Theater%20Technology.pdf>.
24. Available at: https://www.main.mohfw.gov.in/sites/default/files/Model_Curriculum_Handbook_Operat.pdf.
25. Sadati L, Golchini E. Professional ethics in operating room. Tehran: Jameenegar; 2021. [Persian]
26. Allami A, Mohammadi N, Shirazi M. Faculty Members Experience About Teaching of Medical Professionalism in Qazvin University of Medical Sciences. *Res Med Educ*. 2015; 7(2): 1-11. [Persian]

27. Available at: <https://www.aorn.org/-/media/aorn/guidelines/ana-code-of-ethics/aorn-periop-explications-for-ana-code-of-ethics-2017.pdf>.
28. Available at: <https://www.eorna.eu/eorna-common-core-curriculum-for-perioperative-nursing-third-edition-2019/>.
29. Macneill P, Joseph R, Lysaght T, Samarasekera DD, Hooi SC. A professionalism program in medical education and training-From broad values to specific applications: YLL School of Medicine, Singapore. *Med Teach*. 2020; 42(5): 561-571.
30. Khaghanizadeh M, Maleki H, Abbasi M, Abbasi-Pour A, Mesri M. The challenges of medical ethics curriculum: a qualitative study of instructors view. *Iran J Med Ethics Hist*. 2012; 5(2): 70-79. [Persian]
31. Byrne J, Straub H, Digiovanni L, Chor J. Evaluation of ethics education in obstetrics and gynecology residency programs. *Am J Obstet Gynecol*. 2015; 212(3): 397.e1-397.e8.
32. Domenech Rodríguez MM, Erickson Cornish JA, Thomas JT, Forrest L, Anderson A, Bow JN. Ethics education in professional psychology: A survey of American psychological association accredited programs. *Train Educ Prof Psychol*. 2014; 8(4): 241-247.
33. SP S. Ethics for Medical Educators. *Anat Physiol Curr Res*. 2017; 07(02): 1-3.
34. Avci E. Learning from experiences to determine quality in ethics education. *Int J Ethics Educ*. 2017; 2(1): 3-16.
35. Chowdhury M. Emphasizing Morals, Values, Ethics and Character Education in Science Education and Science Teaching. *Malaysian Online J Educ Sci*. 2016; 4(2): 1-16.
36. De La Garza S, Phuoc V, Throneberry S, Blumenthal-Barby J, McCullough L, Coverdale J. Teaching Medical Ethics in Graduate and Undergraduate Medical Education: A Systematic Review of Effectiveness. *Acad Psychiatry*. 2017; 41(4): 520-525.
37. Afshar L, Bagheri A. A review of narrative ethics: an approach to medical ethics education. *J Med Ethics Hist Med*. 2012; 5(5): 9-16. [Persian]
38. Khaghanizade A. Pattern of Medical Ethics Curriculum with Islamic Approach. *Q Educ Strateg Med Sci*. 2013; 6(1): 1-6. [Persian]